

Parengė Tarptautinės migracijos organizacijos Migracijos informacijos centras bendradarbiaudamas su LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

IOM • OIM

Išleista Nyderlandų užsienio reikalų ministerijos lėšomis.

TURINYS

Ką tėvai turėtų žinoti	5
Ką reikia žinoti išvykstant į užsienį ir paliekant vaikus Lietuvoje	5
Dažniausiai iškylančios problemos ir kaip jų išvengti	8
Psichologo patarimai	9
Ką reikia žinoti išsivežant vaiką į kitą šalį.....	11
Dokumentai, reikalingi vaiko kelionei	11
Mokyklos ir lietuviškos mokyklėlės užsienyje	13
Airija	14
Anglija	17
Ispanija.....	19
Vokietija.....	22
Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV)	23
Sveikatos priežiūra	29
Airija	32
Jungtinė Karalystė.....	34
Ispanija.....	35
Vokietija.....	37
Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV)	39
Psichologo patarimai	39
Ką reikia žinoti, grįžus su vaikais į Lietuvą po ilgesnio gyvenimo užsienyje	43
Priėmimas į mokyklą.....	43
Psichologo patarimai	44

KĄ TĖVAI TURĖTŲ ŽINOTI

- ✓ išvykdami ilgam į užsienį ir palikdami vaikus Lietuvoje;
- ✓ išvykdami į užsienį ilgam laikui su vaikais;
- ✓ grįždami į Lietuvą su vaikais po ilgo gyvenimo užsienyje.

Didėjant Lietuvos piliečių emigracijos srautui į užsienio valstybes, vis daugiau vaikų išvyksta kartu su tėvais arba lieka Lietuvoje prižiūrimi kitų asmenų. Kartu tėvams, kurie yra atsakingi už savo vaikų gerovę ir privalo užtikrinti jų mokymąsi bei pasirūpinti sveikatos priežiūra, iškyla ir problemų: jie turi pasirūpinti dokumentais, reikalingais vaikui kertant Lietuvos valstybės sieną, o jei vaikas paliekamas Lietuvoje kitų asmenų priežiūrai – išspręsti jo teisių ir interesų atstovavimo klausimą, padėti įveikti galimai dėl išsiskyrimo ar persikėlimo į kitą šalį kylančias psichologines problemas, taip pat pasirūpinti vaiko mokymosi tąsa ir pan. Siekiant palengvinti tokius rūpesčius ir buvo nuspręsta išleisti šį leidinį, kuriame glaustai pateikiama svarbiausia informacija, reikalinga emigruojančioms ar laikinai į užsienio valstybes išvykstančioms šeimoms.

Didžiausias lietuvių skaičius emigruoja į Airiją, Angliją, Ispaniją, Jungtines Amerikos Valstijas ir Vokietiją. Dėl šios priežasties leidinyje informacija pateikiama būtent apie minėtose šalyse veikiančias švietimo ir sveikatos priežiūros sistemas.

KĄ REIKIA ŽINOTI IŠVYKSTANT Į UŽSIENĮ IR PALIEKANT VAIKUS LIETUVOJE

Formalumai, kuriuos būtina atlikti išvykstant

Vaiko tėvai ar vienas iš turimų tėvų, išvykdami į užsienį, privalo išspręsti vaiko teisių ir interesų atstovavimo klausimą. Laikino

išvykimo iš Lietuvos laikotarpiu jie turi teisę pasirinkti fizinį asmenį, kuriam patikės vaiko priežiūrą. Norėdami išspręsti paliekamų nepilnamečių vaikų globos ir priežiūros klausimą, tėvai ar vienas iš turimų tėvų prieš **30 kalendorinių dienų iki išvykimo** turi kreiptis į gyvenamosios vietos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrių ir pateikti reikalingus dokumentus.

Kreipiantis pateikiami šie dokumentai:

- ✓ Rašytinis prašymas dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo ir fizinio asmens paskyrimo globėju (rūpintoju);
- ✓ Vaiko gimimo liudijimo kopija;
- ✓ Tėvų ir siūlomo fizinio asmens prižiūrėti vaiką asmens tapatybės kortelės kopija ar kitas asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas;
- ✓ Siūlomo fizinio asmens Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos formos sveikatos pažymėjimas;
- ✓ Siūlomo fizinio asmens gyvenamosios vietos seniūnijos (savivaldybės) buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo akta;
- ✓ Pažyma apie siūlomo fizinio asmens šeimos sudėtį;
- ✓ Kartu su siūlomu fiziniu asmeniu gyvenančių vyresnių kaip 16 metų asmenų rašytiniai sutikimai.

Svarbu! Labai svarbu iš anksto pradėti rengti visus reikalingus dokumentus, kad vaiko laikinosios globos (rūpybos) klausimas be kliūčių būtų išspręstas iki tėvų išvykimo.

Būtina žinoti, kad:

- ✓ Vaikui nustačius laikinąją globą (rūpybą), neskiriama vaiko globos (rūpybos) išmoka;
- ✓ Vaiko tėvams ar vieninteliam iš turimų tėvų laikinai išvykus iš Lietuvos ir nepateikus prašymo dėl vaiko laikinosios

globos (rūpybos), savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius turi teisę per tarpininkaujančius asmenis reikalauti iš tėvų atsiųsti rašytinį prašymą dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos), patvirtintą notaro arba Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos;

- ✓ Jeigu vaiko tėvai ar vienas iš turimų tėvų išvyksta į užsienio valstybę, nepateikę prašymo nustatyti jų vaikui laikinąją globą (rūpybą), ir ignoruoja vaiko teisių apsaugos skyriaus įspėjimus ir reikalavimus, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl laikino tėvų valdžios apribojimo;
- ✓ Vaiko laikinoji globa (rūpyba), nustatyta tėvų prašymu, baigiasi tėvų prašyme nustatyti laikinąją globą (rūpybą) nurodytam laikotarpiui.

Svarbu! Nepamirškite, kad, pasibaigus prašyme nurodytam terminui, tolesne vaiko priežiūra privalo rūpintis patys tėvai.

- ✓ Grįžus iš užsienio valstybės, būtina apie tai pranešti savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriui ir nuo to momento baigiasi nustatyta vaiko laikinoji globa (rūpyba);
- ✓ Nusprendus pasilikti užsienio valstybėje ilgesniam laikui negu buvo nurodyta prašyme dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo, tėvai turi galimybę pranešti vaiko teisių apsaugos skyriui apie savo sprendimą toliau gyventi užsienio valstybėje. Šiuo atveju globa gali būti tęsiama.

Prieš išvykstant svarbu išspręsti vaiko globos (rūpybos) klausimą, nes, nepasirūpinus vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymu, vaikas lieka be teisėto atstovo. Tokiu atveju vaiką faktiškai prižiūrintis asmuo neturi juridinių įgaliojimų jam atstovauti sveikatos priežiūroje, ugdymo įstaigose, teisėsaugos institucijose ir t. t. Be to, svarbu nepamiršti, kad vaiko priežiūros kokybė taip pat pri-

klauso nuo to, ar vaiko globos (rūpybos) klausimas yra išspręstas juridiskai, nes būtent vaiko globėjas (rūpintojas) tuo laikotarpiu yra atsakingas už vaiko gyvenimo sąlygas, jo elgesį visuomenėje ir pan.

DAŽNIAUSIAI IŠKYLANČIOS PROBLEMOS IR KAIP JŲ IŠVENGTI

Tėvų ar vieno iš turimų tėvų išvykimas į užsienį dažnai turi neigiamos įtakos vaiko ugdymosi procesui: vaikai pradeda vėluoti į pamokas, sumažėja jų atsakomybė už mokymosi rezultatus, ne taip stropiai ruošiamos pamokos, sumažėja jų mokymosi motyvacija, dažnai ima nedrausmingai elgtis ir pan.

Be to, išvykus tėvams ar vienam iš turimų tėvų, labai dažnai neužtikrinamos ir reikiamos bei saugios vaikų gyvenimo sąlygos: vaikai gyvena vieni savo tėvų namuose arba paliekami gyventi vieni nuomojamuose butuose, vaikai persikelia į naują socialinę aplinką – apsigyvena juos prižiūrinčių asmenų namuose, atsiranda sąlygos vaikų nepriežiūrai.

Todėl tėvai, siekdami to išvengti, turėtų:

- ✓ Išspręsti vaiko laikino juridinio atstovavimo klausimą – tai leidžia garantuoti, jog mokyklos vadovai, pedagogai galės tinkamai vykdyti savo teisę ir pareigą – informuoti vaiko atstovą apie problemas, kylančias vaiko ugdymo(si) procese, bei atsakingas tarnybas dėl galimos vaiko nepriežiūros;
- ✓ Bendradarbiauti su vaiko ugdymo įstaiga – informuoti klases auklėtoją, mokyklos vadovus apie laikiną išvykimą bei nurodyti asmenį, kuris atstovaus vaiko interesams tėvų ar vieno iš turimų tėvų laikino išvykimo laikotarpiu;
- ✓ Esant didesnėms vaiko elgesio valdymo problemoms, apie tai informuoti vaiko teisių apsaugos skyrių savivaldybėje, sprendžiant vaiko laikinosios globos (rūpybos) tėvų prašymu nustatymą.

PSICHOLOGO PATARIMAI

Ilgalaikis išsiskyrimas šeimai yra sunkus traumuojantis įvykis. Tiek tėvams, tiek vaikams tai labai nelengvai išgyvenamas procesas. Norėdami palengvinti išsiskyrimo sunkumus:

- ✓ **Praneškite vaikui.** Informuokite vaiką apie savo sprendimą išvykti iš karto, kai tik galutinai nutarsite. Neatidėliokite pokalbio. Kuo anksčiau pasakysite vaikui apie savo sprendimą išvykti, tuo daugiau laiko turėsite aptarti su vaiku jam kylančius klausimus, padėti pasirengti pasikeitimams, įveikti išsiskyrimo nerimą, liūdesį ir vidinę sumaištį.
- ✓ **Užtikrinkite, kad mylite.** Svarbu, kad žinią apie išvykimą vaikui praneštų pats tėvas ar motina, kuris išvyksta. Geriausia būtų, kad tėvai abu kartu dalyvautų šiame pokalbyje. Būtinai užtikrinkite vaiką, kad jį mylite, kad jis jums rūpi ir, nepaisant išsiskyrimo, jūs vis dar esate šeima, o išsiskiriate tik laikinai.
- ✓ **Paaiškinkite, kas ir kodėl išvyksta.** Nevenkite vaiko klausimų, negalvokite, kad tai nėra „jo reikalas“, suteikite jam tiek informacijos, kiek jis pagal savo amžių gali suprasti. Paaiškinkite, kodėl išvykstate, kur būsite, ką ten veiksate, su kuo gyvensite, kada planuojate grįžti. Jei visi šie klausimai jums ir patiems kol kas nėra aiškūs, nebijokite su vaiku pasidalyti savo planais, kaip ketinate šias problemas išspręsti.
- ✓ **Toleruokite vaiko jausmus.** Nenustebkite ir būkite pasirošę susidurti su vaiko neigiamais jausmais. Žinia apie išsiskyrimą sukelia jausmų audrą – baimę, liūdesį, pyktį, pavydą, nerimą. Padėkite vaikui tai jausti ir tinkamai išreikšti, neatstumkite ir nedrauskite jam pykti ir liūdėti. Tai normali būseną išsiskiriant. Pamažu, vis labiau įsisąmoninant išsiskyrimo faktą, kalbantis apie tai, vaiko savijauta pagerės.
- ✓ **Suplanuokite vaiko priežiūrą.** Užtikrinkite, kad vaikas, likęs Lietuvoje, bus saugus ir prižiūrėtas. Vaikas turi aiškiai

žinoti, kas yra jį prižiūrintis ir už jį atsakingas žmogus. Palikite vaiką gydančio gydytojo, stomatologo telefonus, medicinos kortelę.

- ✓ **Palikite vaikui savo koordinates ir telefono numerius**, kuriais jus galima pasiekti bet kada, esant skubiam reikalui. Palikite telefono numerius jums artimų žmonių, kurie esant reikalui galėtų suteikti vaikui skubią pagalbą
- ✓ **Nebijokite kreiptis į specialistus.** Žinodami, kad išvykstate, susitikite su vaiko auklėtoja, jei reikia – ir su mokyklos psichologu ar socialiniu pedagogu, kad jie būtų informuoti apie pasikeitimus moksleivio gyvenime ir laiku suteiktą pagalbą, iškilus reikalui.
- ✓ **Stenkitės, kad kuo mažiau būtų pasikeitimų.** Rekomenduotina, kad vaikas liktų gyventi savo namuose ir jo kasdieniame gyvenime įvyktų kuo mažiau pasikeitimų – liktų ta pati mokykla, tęstųsi popamokinė veikla, išliktų įprastos pareigos namuose ir laisvalaikio leidimo galimybės.
- ✓ **Pasirūpinkite vaiko savijautą.** Palikdami mažą vaiką, paaiškinkite globėjams apie labai svarbius „mažus“ dalykus, kuriuos vaikas mėgsta, – kaip jis nusiramina, kas jam padeda užmigti, kas jį pradžiugina ir pan., su koku žaislu jis miega, kokią pasaką mėgsta ir pan. Vyresnius vaikus patikinkite, kad galvosite apie juos ir rasite būdų su jais pasikalbėti, žinosite, kaip jiems sekasi ir kas juos jaudina.
- ✓ **Palikite „atminimą“.** Palikite vaikui ką nors specialaus, kas primintų jus, – žaisliuką, nuotraukų albumą, „specialių saldainių“, žemėlapi, kuriame pažymėta jūsų ir jo buvimo vietos, knygą ir kt.. Tai vaikui leis palaikyti su jumis specialų ryšį, žinoti, kad jūs apie jį galvojate ir rūpinatės.
- ✓ **Palaikykite nuolatinį ryšį su vaiku.** Siųskite atvirukus, rašykite elektroninius ir „tikrus“ laiškus, siųskite nuotraukas.

Skambinkite tuo pačiu laiku, kad vaikas žinotų, kada laukti jūsų skambučio. Pasakykite vaikui, kad jo pasiilgote, užtikrinkite, kad jums viskas gerai (vaikai dažnai nerimauja dėl tėvų sveikatos ir gerovės), įsitikinkite, kad jam viskas gerai, kad jis gali pasidalyti savo rūpesčiais, jei tokių turi. Domėkitės tuo, ką vaikas veikia. Būkite atidūs vaiko nuotaikos, balso, elgesio pasikeitimams.

- ✓ **Palaikykite ryšį su vaiko globėju.** Kaip galite dažniau pasikalbėti su žmogumi, kuris prižiūri jūsų vaiką. Padėkite jam suprasti vaiko elgesį, patarkite, jei iškilo kokių neišskumų, padėkokite, kad rūpinasi. Būkite atidūs vaiko elgesio ir nuotaikos pasikeitimams. Jei nerimaujate dėl vaiko būsenos, patarkite globėjams kreiptis į gydytoją ar psichologą.
- ✓ **Nepamirškite ypatingų datų** – vaiko gimtadienio, mokslo metų pradžios ir pabaigos, švenčių, ypatingų jūsų vaikui akimirkų – sporto varžybų, koncerto, egzamino ir pan. Paskambinkite prieš svarbius įvykius, palaikykite savo vaiką, sužinokite, kaip jam sekėsi – pasveikinkite ar padėkite susitaikyti su nesėkme, jei taip atsitiko.
- ✓ **Išsaugokite savo vaikui vaikystę.** Paliktas Lietuvoje vaikas ir toliau lieka vaikas, jis netampa jaunu suaugusiuoju, nepaisant, kad gali turėti ar turi daugiau įpareigojimų, daugiau atsakomybės. Vaikui vis dar reikia rūpestingo suaugusiojo priežiūros ir nerūpestingos vaikystės džiaugsmų.

KĄ REIKIA ŽINOTI IŠSIVEŽANT VAIKĄ Į KITĄ ŠALĮ

DOKUMENTAI, REIKALINGI VAIKO KELIONEI

Vaiko laikinas išvykimas – Lietuvoje gyvenančio vaiko išvykimas į užsienio valstybę, kai pagal Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą nedeklaruojama kita vaiko gyvenamoji vieta.

Vaikui, išvykstančiam į užsienio valstybę, būtinas vienas iš šių galiojančių dokumentų, kuris pareikalavus pateikiamas Lietuvos Respublikos pasienio kontrolės punkto pareigūnams:

- ✓ Lietuvos Respublikos piliečio pasas arba asmens tapatybės kortelė;
- ✓ Lietuvos Respublikos diplomatinis pasas;
- ✓ vaiko kelionės dokumentas;
- ✓ asmens be pilietybės kelionės dokumentas;
- ✓ pabėgėlio kelionės dokumentas;
- ✓ atitinkamas užsienio valstybės kelionės dokumentas;
- ✓ užsieniečio pasas.

Vaikui, išvykstančiam su vienu iš tėvų, **nepriklausomai** nuo to, ar tėvai gyvena santuokoje, ar vaiko gyvenamoji vieta nustatyta su vienu iš tėvų ar ne, kito tėvo rašytinis sutikimas nebūtinas. Tuo atveju, kai vaiko pavardė nesutampa su vieno iš tėvų, su kuriu jis išvyksta į užsienio valstybę, pavarde, Lietuvos Respublikos pasienio kontrolės punkto pareigūnams pareikalavus pateikiamas vaiko gimimo liudijimas.

Kai vaikas į užsienio valstybes vyksta vienas ar su jį lydinčiu asmeniu (t. y. kai vaikas vyksta be vieno iš tėvų, globėjo ar rūpintojo), be vaiko asmens tapatybę patvirtinančio dokumento, Lietuvos Respublikos pasienio kontrolės punkto pareigūnams turi būti pateikiamas bent vieno iš tėvų arba globėjo (rūpintojo) rašytinis sutikimas, kad vaikas išvyktų vienas ar su jį lydinčiu asmeniu, ir šio sutikimo kopija.

Svarbu! Sutikime parašo tikrumas turi būti paliudytas *notaro* arba Lietuvos Respublikos *diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos pareigūno, arba seniūno*.

Išvykstant vaikų grupėms į ekskursijas, turistines ar kitas organizuotas keliones (su sporto, mokslo, meno ir kitais kolektyvais), laikoma, jog vaikas vyksta į užsienį su lydinčiu asmeniu.

Vaiko, kuriam yra nustatyta globa (rūpyba), globėjas (rūpintojas), **likus ne mažiau kaip 3 dienoms** iki numatomo vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybę, privalo raštu informuoti savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybą (skyrių) apie numatomą vaiko laikiną išvykimą į užsienio valstybę, nurodydamas kelionės tikslą, trukmę ir šalį, į kurią vaikas išvyksta.

Išsamią informaciją apie dokumentus, reikalingus vaiko laikinam išvykimui į užsienio valstybę, teikia Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos (interneto svetainėse, telefonu, elektroniniu paštu), Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnyba, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga.

MOKYKLOS IR LIETUVIŠKOS MOKYKLĖLĖS UŽSIENYJE

Kiekvienam vaikui privalo būti garantuota teisė į mokslą nepriklausomai nuo to, ar jis gyvena Lietuvoje, ar kartu su tėvais emigravo į užsienio valstybę. Tiesa, kad būtų išvengta nesklandumų pradedant leisti vaiką mokytis užsienio šalies mokykloje, vaiko tėvai (globėjai) ar vienas iš turimų tėvų (globėjų), prieš išvykdami į užsienį, turėtų:

- ✓ kreiptis į mokyklos, kurioje vaikas mokėsi, administraciją dėl mokymosi pasiekimų pažymėjimo išdavimo;
- ✓ pasirūpinti minėto mokymosi pasiekimų pažymėjimo vertimu į atitinkamą užsienio kalbą.

Mokiniai, išvykstantys gyventi ar (ir) mokytis į užsienį, pateikę prašymą mokyklos, kurioje jie mokėsi, ar mokyklos, kuri vykdo nuotolinį mokymą, direktoriui, atskirų (lietuvių kalbos, istorijos) ar visų atitinkamos klasės dalykų gali mokytis savarankiškai arba nuotolinio mokymosi būdu.

Paminėtina, kad Airijoje, Anglijoje, Ispanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Vokietijoje veikia nemažai lietuviškų mokyklėlių, kuriose savaitgaliais po kelias valandas vyksta lietuvių kalbos, lietuvių kultūros, literatūros, istorijos, visuomeninio politinio gyvenimo aktualijų, religijos pagrindų ir kt. pamokos. Be to, kai kuriose mokyklėlėse veikia tautinių šokių ir dainų būreliai. Mokyklos yra išlaikomos steigėjo, bendruomenės narių ar rėmėjų lėšomis, tačiau steigėjo iniciatyva gali būti nustatytas ir mokestis už mokslą (platesnę informaciją apie nario mokestį, dalykus, kurių mokomi vaikai, ir kt. galite gauti susisiekę su konkrečių mokyklų kontaktiniais asmenimis – jų elektroninio pašto adresai ir telefonai nurodyti pateikiame lietuviškų mokyklėlių sąrašė). Lankyti lietuvišką mokyklėlę nėra privaloma, tačiau tai vienas iš centrų, per kurį palaikoma lietuvių tautinė ir kalbinė tapatybė, skleidžiama lietuvių tautybė, įvairiapusiškai supažindinama su Lietuva ir kur sudaromos sąlygos tautinei savimonei išlaikyti bei lietuvių kalbos saviraiška gerinti.

AIRIJA

Mokslas Airijoje vaikams privalomas nuo 6 iki 16 metų arba tol, kol vaikas baigs tris vidurinės mokyklos klases. Tiesa, dauguma vaikų pradeda lankyti mokyklą jau nuo 4 ar 5 metų.

Pradinėje mokykloje vaikai mokosi 8 metus – nuo 4 iki 12 metų. Dauguma pradinių mokyklų finansuojama valstybės, taigi tėvams mokėti nereikia.

Baigus pradinę mokyklą, mokslai tęsiasi vidurinėje mokykloje. Vidurinė mokykla susideda iš pirmojo ciklo, trunkančio trejus metus, po kurio reikia laikyti egzaminus, tarpinių metų ir antrojo ciklo, trunkančio dvejus metus ir baigiamo brandos egzaminais. Galima pasirinkti egzaminų pobūdį. Egzaminai priklauso nuo to,

ar mokinys ketina tęsti studijas aukštojoje mokykloje, ar ne. Vidurinės mokyklos taip pat dažniausiai yra nemokamos.

Priėmimo į pradžines ir vidurines mokyklas sąlygas nustato atitinkamos mokyklos administracija, todėl visais dominančiais švietimo klausimais pirmiausia reikėtų kreiptis į arčiausiai nuo gyvenamosios vietos įsikūrusią mokslo įstaigą. Atkreiptinas dėmesys, kad mokyklos administracija privalo užtikrinti, jog visiems vaikams, nepriklausomai nuo jų pilietybės, būtų sudarytos lygios galimybės. Apie priimtą sprendimą mokyklos administracija tėvus privalo informuoti per 21 dieną.

Mokiniai iš užsienio, labai prastai mokantys anglų kalbą, ne daugiau kaip dvejus metus šios kalbos gali būti mokomi papildomai.

Švietimo ir mokslo departamentas įgyvendina Paramos skyrimo knygoms įsigyti mažas pajamas gaunančiose šeimose gyvenantiems vaikams programą. Vaikas turi teisę gauti pašalpą knygoms įsigyti, jei jis gyvena šeimoje, kurioje susidariusi sunki finansinė padėtis dėl tėvų ilgai trunkančios ligos, bedarbystės, jei vaikas turi tik vieną iš tėvų ar dėl kitų priežasčių. Minėtą programą mokykloje įgyvendina mokyklos vadovas, kuris, skirstydamas knygas, kiekvienam vaikui iš mažas pajamas gaunančios šeimos privalo užtikrinti galimybę naudotis visomis reikiamomis knygomis už minimalų mokestį arba nemokamai.

Socialinių ir šeimos reikalų departamentas kiekvienais metais nuo birželio 1 d. iki rugsėjo 30 d. įgyvendina Paramos skyrimo mokyklinei uniformai ir avalynei įsigyti programą. Sprendimą dėl paramos skyrimo priima Sveikatos apsaugos tarnybos vietos skyrius (daugiau informacijos apie minėtą programą galima gauti paskambinus telefonu **1890 202 325** arba adresu <http://www.welfare.ie/publications/sw75.html>).

Svarbu!

- ✓ Tėvai turi teisę pasirinkti mokyklą, tačiau norint gauti vietą geriausioje ar artimiausioje, vaiką reikėtų užregistruoti kiek įmanoma anksčiau (prieš pusę metų ar anksčiau).
- ✓ Airijos mokyklose pietus vaikai turi atsinešti iš namų, nes mokyklose valgyklų nėra.

AIRIJOJE VEIKIA ŠIOS LIETUVIŠKOS MOKYKLĖLĖS:

1. Golvėjaus lituanistinė šeštadieninė mokykla

74 Tirellan Heights, Headford rd.,

Galway, IRELAND

Tel.: +353 85 734 5131, +353 87 766 6458

El. p. galvejausmokyklele@googlemail.com

2. Airijos lietuvių bendruomenės mokykla „Keturi vėjai“

Inchicore College of Further Education, Emmet Road,

Dublin 8, IRELAND

Tel. +353 86 828 8305

El. p. jurgavidugiriene@gmail.com

3. Korko lituanistinė savaitgalio mokykla „Banga“

CPS, Liberty str.,

Korkas, IRELAND

Tel. +353 85 146 5095

El. p. lietuviaiKorke@yahoo.com

4. Dandolko Kovo 11-osios sekmadieninė lietuvių mokykla

32 Cois Croinn, Saltown, Bellewsbridge rd.,

Dundalk, Co.Louth, IRELAND

Tel. +353 87 979 9392

El. p.: mm@mrmdesign.net, mkerpe@gmail.com

5. Monahano sekmadieninė lituanistinė mokyklėlė

Monaghan Family Resource Centre

Tel.: 087 265 6553, 047 77 867, 087 970 6909, 047 83 823

6. Danganone taip pat įsikūrė lietuviška mokyklėlė.

ANGLIJA

Anglijai būdingi regioniniai švietimo sistemų skirtumai, todėl siūlytina visais dominančiais švietimo klausimais kreiptis į vietos savivaldybę pagal gyvenamąją vietą. Tačiau prieš teikiant prašymą leisti vaikui mokytis atitinkamoje mokykloje reikėtų žinoti, kad:

- ✓ Vietos savivaldybės nustato datą, iki kurios turi būti pateikiami prašymai, todėl svarbu šios datos nepraleisti. Paprastai priėmimo į mokyklas procesas prasideda rudens laikotarpiu, metus prieš pradėdant vaikui lankyti mokyklą.
- ✓ Prašymą galima pateikti internetu (www.direct.gov.uk/en/Parents/Schoolslearningand_development/index.htm rasite savo gyvenamosios vietos mokyklų sąrašą ir prašymo formą) arba užpildžius atitinkamos formos prašymą vietos savivaldybėje.
- ✓ Kiekviena mokykla turi priėmimo kriterijus, kurie taikomi, kai pateikiama daugiau prašymų mokytis, nei atitinkama mokykla galėtų priimti vaikų. Kriterijai gali būti šie: mokykloje jau mokosi vaiko sesuo (brolis), vaikas gyvena mokyklos aptarnaujamoje teritorijoje, vaikas lankė atitinkamos mokyklos skyrių ir kt., todėl prie prašymo gali būti paprašyta pateikti papildomus dokumentus.
- ✓ Vidurinių mokyklų administracijos kvietimus mokytis atitinkamoje mokykloje išsiunčia kovo 1 d. Tuo atveju, jei jūs prašymas leisti vaiką mokytis atitinkamoje mokykloje nebuvo patenkintas, sprendimą galite skųsti.

Lietuvos Respublikos piliečiai, būdami Europos Sąjungos nariai, turi tokias pat teises į mokslą ir socialines paslaugas kaip ir Anglijos piliečiai. Kiekvienas 5–16 metų vaikas, lankantis arčiausiai namų esančią mokyklą, įsikūrusią toliau nei 2 mylios (kai vaikui ne daugiau kaip 8 metai) ar 3 mylios (jei vaikas yra 8 metų ar vyresnis) nuo namų, turi teisę į nemokamą mokyklos transportą. Šia teise gali pasinaudoti ir 8–11 metų vaikai iš mažas pajamas gaunančių šeimų, jei arčiausiai namų įsikūrusi mokykla yra toliau nei 2 my-

lios. Be to, vaikas mokykloje gali gauti nemokamus pietus ar vaisių bei daržovių, jei šeimai yra teikiama socialinė pašalpa ar vaiko tėvams mokama bedarbio pašalpa (norint gauti nemokamą maitinimą mokykloje, reikėtų pateikti prašymą vietos savivaldybei).

Anglijos mokyklose vaikams privaloma dėvėti uniformą, tačiau šeimoms, neturinčioms pakankamai pajamų jai įsigyti, dalis vietos savivaldybių teikia paramą.

ANGLIJOJE VEIKIA ŠIOS LIETUVIŠKOS MOKYKLĖLĖS:

1. Londono šeštadieninė lituanistinė mokykla „Rasa“

Trinity Community Centre, East Avenue,
London, E12 6UF, UNITED KINGDOM

Tel. +44 797 113 8557

El. p. kalbininke@yahoo.co.uk

2. Londono Šv. Kazimiero parapijos sekmadieninė lituanistinė mokykla „Švyturiukas“

Šv. Kazimiero bažnyčia
21 The Oval, Hackney Road,
London, E2 9DT, UNITED KINGDOM

Tel. +44 207 739 8735

El. p. kalbininke@yahoo.co.uk

3. K. Barėno vardo lituanistinė mokykla

Twyford C of E High School,
Twyford Crescent, Acton, London W3 9PP
Tel.: 079 49 150 854, 077 37 926 015

4. Lituanistinė ir menų mokykla „Mokslukas“

Beckton Community Centre,
East Ham Manor Way, Beckton,
London, E6 5NG, UNITED KINGDOM

Tel. +44 783 211 9092

El. p. egita55@hotmail.com

5. Mokykla-darželis „Linelis“

10 Sydney Road,
London, SE2 9RX, UNITED KINGDOM

El. p. liudajov@hotmail.co.uk

6. Mančesterio socialinis klubas

121 Middleton, Crumpsall,
Manchester M8 4JY, UNITED KINGDOM
El. p.: klubas@manchesteris.org ,
loretavilkYTE@hotmail.com

7. Notingamo lituanistinė mokykla „Pumpurėlis“

4 Candle Meadow, Colwick,
Nottingham, NG2 4DX, UNITED KINGDOM
Tel. 0115 910 586
El. p. marija.marcinkute@ntlworld.com

8. Birmingamo lietuvių klubas „Saulutė“

153 Rough Road,
Kingstanding, Birmingham, B44 0OU, UNITED KINGDOM
Tel. +44 121 321 1963
El. p. irenahugles@hotmail.com

9. Aukštesnioji katalikiška anglų mokykla Londone. Lietuvių kalbos fakultatyvas

Bishop Challoner Catholic Collegiate School, London.
El. p. liudajov@hotmail.co.uk

ISPANIJA

Mokslas Ispanijoje vaikams privalomas nuo 6 iki 16 metų.

Vaikai nuo 6 iki 12 metų amžiaus mokosi pradinėje mokykloje, nuo 12 iki 16 metų – vidurinėje mokykloje, kurią baigus išduodamas mokyklos baigimo pažymėjimas. Vaikai, baigę mokyklą aukštesniais balais, gali lankyti aukštesniąją vidurinę mokyklą.

Prieš priimant vaiką į ispanišką mokyklą, surengiamas pokalbis. Be to, naujai atvykusieji į Ispaniją privalo turėti vaiko mokymosi pasiekimus patvirtinantį dokumentą.

Su prašymu priimti vaiką į mokyklą taip pat privaloma pateikti šiuos dokumentus:

- ✓ vaiko mokymosi pasiekimų pažymėjimą;
- ✓ vaiko gimimo liudijimą arba pasą;
- ✓ pažymą apie vaiko paskiepijimą;

- ✓ patvirtinimą apie gyvenamąją vietą arba nuomos kvito / nuomos sutarties kopiją;
- ✓ vaiko nuotrauką.

Pamokų laikas Ispanijoje skiriasi, priklausomai nuo mokyklos įsikūrimo vietos ir tipo. Paprastai vaikams pamokos prasideda 9 val. ir baigiasi 17 val. (vaikams tokiu atveju suteikiama 2 val. pietų pertrauka, kurios metu jie turi galimybę pareiti namo ir papiepti su šeima) arba pamokos prasideda 9 val. ir baigiasi 14 val.

Apskritai Ispanijoje veikia trijų rūšių mokyklos: valstybinės, privačios ir mišrios. Valstybinės mokyklos nemokamos, tačiau mokiniai dažnai patys privalo įsigyti vadovėlių. Privačios mokyklos paprastai yra katalikiškos arba siūlo sustiprintą socialinių mokslų ar užsienio kalbų dėstymą. Mišrias mokyklas valstybė finansuoja iš dalies, o vaikų tėvai moka tam tikrą mokesį, kuris priklauso nuo jų gaunamų pajamų dydžio.

Visą papildomą informaciją – kaip gauti vietą mokykloje, kur ir kada užsiregistruoti, teikia atitinkamo administracinio regiono Švietimo ministerija.

ISPANIJOJE VEIKIA ŠIOS LIETUVIŠKOS MOKYKLĖLĖS:

1. Šeštadieninė lietuvių mokykla Navaroje „Saulutė“

La calle Anion Baigori 5,
Tudela (Navarra), Espana
Tel. +34 94 808 0252
Mob. tel. +34 617 102 901
El. p. silvapetk@yahoo.com

2. Lietuvių bendruomenės Andalūzijoje sekmadieninė mokyklėlė „Lietuviukai“

C/Tarragona Nr.2,
Capohermoso (Nijar-Almeria), 04110, ESPAÑA
Tel.: +34 069 727 5979, +34 066 666 5987
El. p.: loretajuciene@hotmail.com; marinaruibiene@hotmail.com

3. Garučos lituanistinė mokykla „Versmė“

pl. Mayor 11,
Casa Juventud, Garrucha, Almeria 04630, ESPAÑA
Tel. +34 063 970 4803
El. p. reginagel@yahoo.com arba
centro.cultura.lituana@gmail.com

4. Karbonerų lituanistinė mokykla „Ažuoliukas“

Las Patricias 42,
Carboneras, Almeria 04140, ESPAÑA
Tel. +34 063 970 4803
El. p. reginagel@yahoo.com arba
centro.cultura.lituana@gmail.com

5. San Isidro lituanistinė mokykla „Vyturėlis“

c.Lisboa 33,
San Isidro, Almeria 04110, ESPANA
Tel. +34 063 970 4803
El. p. reginagel@yahoo.com arba
centro.cultura.lituana@gmail.com

6. Almerijos lituanistinė mokyklėlė „Saulutė“

c.San Juan 20,
Almeria 04009, ESPAÑA
Tel. +34 063 970 4803
El. p. reginagel@yahoo.com arba
centro.cultura.lituana@gmail.com

**7. Valensijos ir Kasteljono lietuvių bendruomenės
lituanistinė savaitgalinė mokyklėlė „Gintarėlis“**

G. Via Fernando el Catolico, 78,
Valencia, ESPAÑA
Tel.: +34 61 810 7267, +34 605 45 1443
El. p.: vilmazit@yahoo.es, gintareaugust@yahoo.com

8. Gandijos lituanistinė mokykla

Lietuvių namai / Pagalbos Rytų Europos šalims asociacija Valensijoje
Avenida Barón de Cárcer 19-9,
Valensija 46001, ESPAÑA
Tel. +34 609 660 971
El. p.: vdobilaite@terra.es, avapegandia@avape.com

VOKIETIJA

Federacinės žemės turi teisę savarankiškai tvarkyti mokyklų ir aukštojo mokslo įstaigų veiklą, todėl siūlytina visais dominančiais švietimo klausimais pirmiausia kreiptis į vietos savivaldos institucijas pagal gyvenamąją vietą arba vietos mokslo institucijas.

Mokslas Vokietijoje vaikams privalomas nuo 6 iki 16 metų. Ikimokyklinis ugdymas teikiamas 3–6 metų vaikams, o užsiėmimai vyksta vaikų darželiuose ar ikimokyklinio ugdymo klasėse. Ikimokyklinis ugdymas yra mokamas, lankymas nėra privalomas. Baigiantis 6 metams vaikai pradeda lankyti pradinę mokyklą ir jame mokosi 4 metus. Vidurinę mokyklą pradedama lankyti baigus pradinę mokyklą. Veikia šie mokyklų tipai:

- ✓ *Hauptschule* (pagrindinė mokykla). Pagrindinėje mokykloje vaikai paprastai mokosi nuo 5 iki 9 ar 10 klasės, priklausomai nuo atitinkamo regiono įstatymų. Kai kuriais atvejais baigus pagrindinę mokyklą iš karto galima pradėti profesinį mokymą.
- ✓ *Realschule* (vidurinė mokykla). Vidurinėje mokykloje vaikai mokosi nuo 5 iki 10 klasės. Baigus vidurinę mokyklą galima pradėti lankyti profesinio lavinimo kursus arba tęsti mokslą specializuotose kolegijose ar specializuotose aukštesniosiose mokyklose.
- ✓ *Gymnasium* (gimnazija). Gimnazijoje paprastai mokomasi nuo 5 iki 13 klasės. Trijų regionų (Saksonijos, Saksonijos-Anhalto ir Turingijos) gimnazijose mokomasi nuo 5 iki 12 klasės. Gimnazijoje suteikiamos išsamesnės žinios, reikalingos tęsti mokslą. Baigus 13 (arba 12) klasių ir išlaikius baigiamuosius egzaminus suteikiamas gimnazijos sertifikatas. Turint sertifikatą galima stoti į universitetą.
- ✓ *Gesamtschule* (valstybinė bendrojo lavinimo mokykla) – kombinuota visų minėtų mokyklų sistema.

Mokslas viešosiose pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo įstaigose yra nemokamas.

VOKIETIJOJE VEIKIA ŠIOS LIETUVIŠKOS MOKYKLĖLĖS:

1. Lituanistinė mokykla

LR ambasada Vokietijos Federacinėje Respublikoje

Charitestr. 9, 10117 Berlin, GERMANY

Tel.: +49 303 270 7844, +49 303 270 7846

El. p.: uelkekul@gmx.de, www.berlynas.de/mokykla

2. Hamburgo šeštadieninė lietuvių mokykla „Abécélé“

Holzdammm 22,

20099 Hamburg, GERMANY

Tel. +49 041 038 9219

El. p. saliute@aol.com

3. VLB Kelno bei Bonos apylinkės savaitgalinė lietuviška mokykla

Sudetenstr. 44,

D-50354, Hürth, GERMANY

Tel. +49 2233 979 649

El. p. e.aronstam@gmx.de

4. Vasario 16-osios gimnazija

Lorscher Str. 1,

D-68623 Lampertheim, GERMANY

Tel. 81 049 625 6322

Faksas 62561641

El. p. V16gim@aol.com

JUNGTINĖS AMERIKOS VALSTIJOS (JAV)

Mokslas daugelyje JAV valstijų vaikams privalomas nuo 6 iki 16 metų, tačiau yra nemažai valstijų, kuriose mokslas vaikams privalomas iki 17 ar net 18 metų.

Tėvai gali pasirinkti leisti vaiką į vietos valstybinę mokyklą, kurioje mokslas yra nemokamas, arba į mokamą privačią mokyklą, kurios gali būti skirtos atitinkamos lyties vaikams ar, pavyzdžiui, neįgaliems vaikams.

Vaikai iki 6 metų amžiaus lanko darželius, o nuo 6 iki 18 metų – pradinę (1–6 klasės), žemesniąją vidurinę mokyklą (7–8 klasės) ir vidurinę mokyklą (9–12 klasės). Baigę 12 klasių, gauna vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimą. Paprastai vaikai lanko arčiausiai namų esančias pradines ir vidurines mokyklas. Tačiau tėvai, atsižvelgdami į atitinkamos valstijos Švietimo departamento pateiktą informaciją apie mokytojų ir mokinių pasiekimus, lėšas, skirtas mokiniui išlaikyti, mokyklos lankymo rodiklius ir kt., gali pasirinkti ir kitą mokyklą. Be to, šeimoms, atvykusioms gyventi į JAV, reikėtų pasidomėti, ar atitinkama mokykla organizuoja ESL (*English as a Second Language* – anglų, kaip antros užsienio kalbos) kursus, vietos savivaldos institucijoje išsiaiškinti, kokiai mokyklai priskirtas jų vaikas, kokius dokumentus privaloma pateikti – medicininį pažymėjimą, įrodantį, kad vaikas skiepytas, mokymosi pasiekimų pažymėjimą iš paskutinės lankytos mokyklos, pasą (gimimo liudijimą) ir kt., mokykloje pasidomėti apie registracijos į mokyklą datą.

Svarbu!

Vaikų, gyvenančių kartu su JAV dirbančiais ar studijuojančiais tėvais, visa yra paremta jo tėvų turima visa.

Vaikams, planuojantiems gyventi JAV su giminaičiais ar draugais ir ketinantiems studijuoti JAV, reikalinga studento visa. Dėl vizos formos išdavimo tėvai turėtų kreiptis į atitinkamos mokyklos administraciją arba artimiausią imigracijos ir natūralizacijos įstaigą.

Teisę į mokslą turi kiekvienas vaikas, nepriklausomai nuo jo tėvų statuso, t. y. nepriklausomai, ar tėvai JAV gyvena legaliai ar ne.

JAV VEIKIA ŠIOS LIETUVIŠKOS MOKYKLĖLĖS

1. „Atgimimo“ mokykla

St. Andrews Church
396 Church St.,
New Britain, CT 06050
Tel. 203 729 8815
El. p. bitect@yahoo.com

2. Bostono lituanistinė mokykla, www.blsm.org

St. Mary of the Hills Church,
250 Brook Rd.,
Milton, MA
Tel. 781 821 5973
El. p. ritastuopis@verizon.net

3. Maironio lituanistinė mokykla, www.nymairioniomokykla.org

Church of the Transfiguration,
64-31 Perry Ave., Maspeth, New York 11378
Tel. 718 849 6083
El. p. audre-L@att.net

4. Aleksandros Kazickienės lituanistinė mokykla

Grace Episcopal Church,
573 Roanoke Ave, Riverhead, NY 11901
Tel. 631 204 1329
El. p. neilabaumiliene@hotmail.com

5. Edvardo Gervicko lituanistinė mokykla

Our Lady of Lourdes Church
Tel. 585 227 5018
El. p. ausramike@hotmail.com

6. Dr. Vinco Kudirkos lituanistinė mokykla

St. Peter & Paul Church,
211 Riplay Place, Elizabeth, NJ 07206
Tel. 973 371 1517
El. p. laimal74@yahoo.com

7. Vinco Krėvės lituanistinė mokykla, www.phillylac.org/VK

St. Andrews Lithuanian Church
1913 Wallace St., Philadelphia, PA 19130
Tel. 215 964 0500
El. p. vrubliauskiene@yahoo.net

8. Kristijono Donelaičio mokykla, www.dclac.org/kdlm.html

St. Elizabeth Catholic Church & School,
917 Montrose Rd., Rockville, MD 20852
Tel. 202 679 2800
El. p. ilonav@mail.com

9. Pedagoginis lituanistikos institutas

Jaunimo centras
5620 South Claremont Ave., Chicago, IL 60636
Tel. 773 434 4545
El. p. lapienyt@hotmail.com

10. Čikagos lituanistinė mokykla

Jaunimo centras
5620 South Claremont Ave., Chicago, IL 60636
Tel. 630 832 6331
El. p. jurate124@yahoo.com

11. Maironio lituanistinė mokykla

Pasaulio lietuvių centras
14911 127th St., Lemont, IL 60439
Tel.: 630 257 0888, 630 435 6349
El. p. audronee@gmail.com

12. Gedimino lituanistinė mokykla

Libertyville Civic Center,
135 West Church St., Libertyville, IL 60048
Tel. 847 537 6829
El. p. arutkauskas@sbcglobal.net

13. Kovo 11-osios mokykla

5303 Sunmeadow Dr., Plainfield, IL 60544
Tel. 630 554 9678
El. p. rolandas@ameritech.net

14. „Rasos“ lituanistinė mokykla

141 Birchwood Dr.
Naperville, IL 60540
Tel. 30 440 1090
El. p. jurate2@hotmail.com

15. „Žiburėlio“ Montessori mokykla

Pasaulio lietuvių centras
14911 127th St., Lemont, IL 60439
Tel.: 630 257 8891, 630 734 0023
El. p. zmaciulis@yahoo.com

16. „Pipirų ratelis“

Pasaulio lietuvių centras
14911 127th St., Lemont, IL 60439
Tel. 708 403 7858

17. „Spindulėlio“ darželis

10210 S 83rd Ave., Palos Hills, IL 60465
Tel. 708 422 1433
El. p. ziolithlutheran@aol.com

18. Indianapolio lituanistinė mokykla

Tel. 317-877-1439
El. p. indylls@yahoo.com

19. „Žiburio“ lituanistinė mokykla

St. Divine Providence Church,
25335 W. Nine Mile Rd., Southfield, MI 48034)
Tel. 734 367 9979
El. p. vpekorius@oxygen.com

20. „Aušros“ aukštesnioji mokykla

18021 Marcella Rd., Cleveland, OH 44119
Tel. 216 481 0653

21. Šv. Kazimiero lituanistinė mokykla

18021 Marcella Rd., Cleveland, OH 44119
Tel. 440 209 8160
El. p. omearaiv@yahoo.com

22. Martyno Mažvydo mokykla,

www.lacmn.org
1381 Summit Circle West, St. Paul, MN 55118)
Tel. 651 552 2051
El. p. rasa_jakstiene@hotmail.com

23. Omahos lituanistinė mokykla

Tel. 402 731 1068

El. p. igartigas@aol.com

24. Saulėto Kranto lituanistinė mokykla

Cape Coral, Florida

Tel. 863 517 0796

El. p. jurate2911@one.lt

25. „Ažuoliuko“ lituanistinė mokykla

Cape Coral, Florida

Tel. 239 573 4242

El. p. ingaflorida@yahoo.com

26. „Saulės“ lituanistinė mokykla

St. Thomas the Apostle Catholic Church,

4300 King Springs Rd. SE, Smyrna, Atlanta, GA 30082

Tel. 770 79 -7952, audronev@yahoo.com

27. Šv. Kazimiero lituanistinė mokykla, www.lamokykla.com

St. Casimir church

2718 St. George St., Los Angeles, CA 90027

Tel. 310 553 2836

El. p. marytens@hotmail.com

28. Bernardo Brazdžionio lituanistinė mokykla, www.lithsd.com

Allied Gardens Recreation Center,

5155 Greenbriar Ave., San Diego, CA 92120

Tel. 760 715 6436

El. p. dalitalovett@cox.net

29. Lituanistinė mokykla „Genys“

Santa Clara, Oakland, California

Tel. 408 482 3677

El. p. virginijatali@msn.com

30. JAV lietuvių Meno mokyklėlė

Jaunimo centras

5620 South Claremont Ave.,

Chicago, IL 60636

31. Pasaulio lietuvių centras

14911 127th St., Lemont, IL 60439

Tel. 630 620 9904

El. p. biciulyste@aol.com

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA

Lietuvoje privalomuoju sveikatos draudimu apdrausti vaikai, laikinai nuvykę į bet kurią kitą Europos Sąjungos (ES) šalį, turi teisę gauti būtiniosios medicinos pagalbos paslaugas, o šių paslaugų išlaidas kompensuos Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis.

Svarbu! Ši teisė neapima už valstybinės sveikatos sistemos ribų teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų, už kurias reikia mokėti patiems, taip pat paciento priemokų (mokesčių) ir neužtikrina transportavimo išlaidų kompensavimo, jei dėl nelaimingo atsitikimo ar ligos užsienyje tenka vykti namo.

Būtinoji medicinos pagalba paprastai teikiama dėl ūmaus susirgimo. Būtiniosios pagalbos mastą nustato gydantysis gydytojas. Pagalbą teikiantis gydytojas turi atsižvelgti į asmens numatomą lankymosi šalyje trukmę, nes, vadovaujantis ES teisės aktais, asmeniui turi būti suteikta tokio masto pagalba, kad nereikėtų dėl medicininių priežasčių anksčiau laiko grįžti į šalį, kurioje jis yra apdraustas sveikatos draudimu.

Daugelyje šalių odontologinė pagalba teikiama tik dėl ūmaus dantų skausmo.

Reikiami dokumentai. Tam, kad vaikai galėtų pasinaudoti tokia teise laikinai vykdamai turizmo ar kitais tikslais į ES šalis nares, jie turi turėti draustumą privalomuoju sveikatos draudimu patvirtinantį dokumentą – **Europos sveikatos draudimo kortelę** (toliau – kortelę) arba sertifikatą, laikinai pakeičiantį kortelę.

Kreipiantis į gydymo įstaigą dėl būtiniosios medicinos pagalbos, įstaigos registratūroje ar ligoninės priimamajame reikia pateikti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą bei kortelę ar ją laikinai pakeičiantį sertifikatą.

Europos sveikatos draudimo kortelę išduoda teritorinės ligonių kasos arba jų atstovai savivaldybėse. Norint gauti kortelę, reikia užpildyti prašymą ir jį pateikti teritorinei ligonių kasai pagal gyvenamąją vietą. Prašymo blanką galima gauti teritorinėje ligonių kasoje arba iš teritorinės ligonių kasos atstovo savivaldybėje. Prašymo blankas taip pat skelbiamas Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (www.vlk.lt) ir teritorinių ligonių kasų interneto svetainėse.

Kortelė išduodama nemokamai, ne vėliau kaip per 14 kalendorinių dienų nuo prašymo pateikimo datos. Kortelė išduodama laikotarpiui iki vaikams sueis 18 metų, bet ne ilgesniam nei 4 metų laikotarpiui.

Išvykus į užsienį ir nepasiėmus Europos sveikatos draudimo kortelės arba kelionės metu ją praradus, patartina informuoti apie tai vietos sveikatos draudimo įstaigą. Ši įstaiga kreipsis į Lietuvos Respublikos teritorinę ligonių kasą su prašymu atsiųsti kortelę pakeičiantį sertifikatą. Asmuo, neturintis nei kortelės, nei ją pakeičiančio sertifikato, už suteiktas būtinosios medicinos pagalbos paslaugas sumoka pats, tačiau, grįžus į Lietuvą, galima kreiptis į teritorinę ligonių kasą pagal savo gyvenamąją vietą dėl išlaidų kompensavimo.

Jei neturint kortelės užsienyje patenkama į ligoninę, ligoninės administracijos atstovas gali kreiptis į savo šalies kompetentingą įstaigą, o ši – į Lietuvos Valstybinę ligonių kasą su prašymu atsiųsti patvirtinimą, kad asmuo yra apdraustas privalomuoju sveikatos draudimu. Tokiu atveju reikės sumokėti gydymo įstaigai paciento priemoną, o sąskaita už būtinosios medicinos pagalbos paslaugas bus pateikta apmokėti Lietuvos Valstybinei ligonių kasai.

Norint gauti Europos Sąjungos šalyse narėse suteiktą būtinosios medicinos pagalbos paslaugų išlaidų kompensaciją, reikia kreiptis į teritorinę kasą dėl išlaidų kompensavimo ir pateikti šiuos dokumentus:

- ✓ asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą;
- ✓ medicinos dokumentų išrašo apie užsienyje suteiktas paslaugas originalą;
- ✓ sveikatos priežiūros paslaugų apmokėjimą patvirtinančių dokumentų originalus: kasos kvitus, apmokėtas sąskaitas faktūras, vaistų receptus ir pan. (turi būti aiškūs įrodymai, kad pateiktos sąskaitos jau yra apmokėtos);
- ✓ už suteiktas būtinosios medicinos pagalbos paslaugas sumokėjus kitam asmeniui, reikia pateikti paslaugas apmokėjusio asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą.

Paslaugas suteikusias šalies valstybinio sveikatos draudimo įstaiga, įvertinusi pateiktus finansinius bei medicinos dokumentus, informuoja Valstybinę ligonių kasą, kokią išlaidų dalį reikia kompensuoti.

Gavusi paslaugas suteikusias šalies valstybinio sveikatos draudimo įstaigos atsakymą, Valstybinė ligonių kasa perveda į asmeninę sąskaitą tą pinigų sumą, kurią nurodė paslaugas suteikusias šalies valstybinio sveikatos draudimo įstaiga, o apie pinigų pervedimą informuoja raštu.

Svarbu! Jei vaiko tėvai dirba Lietuvoje, bet kartu su vaiku gyvena kitoje ES šalyje narėje, teritorinė ligonių kasa išduoda E 106 formos pažymą, kurios garantuoja visų asmens sveikatos priežiūros paslaugų, gautų gyvenamojoje šalyje narėje, apmokėjimą.

Tuo atveju, jei vaikai su tėvais emigruoja į kokią nors ES šalį narę, paprastai tėvai įsidarbina toje ES šalyje narėje, moka mokesčius ir tampa tos šalies apdraustaisiais sveikatos draudimu. Atsižvelgiant į tai, kokia toje šalyje draudimo sistema, tėvai arba patys moka sveikatos draudimo įmokas už savo vaikus, arba vaikai tampa apdrausti toje šalyje kaip šios šalies gyventojai.

AIRIJA

Sveikatos ir vaikų departamentas – tai kompetentingoji įstaiga, į kurią reikia kreiptis visais sveikatos draudimo klausimais.

Norint gauti **nemokamas sveikatos priežiūros paslaugas**, reikėtų kreiptis tiesiai į bendrosios praktikos gydytoją, priklausantį bendrųjų medicinos paslaugų (*General Medical Services – GMS*) sistemai.

Norint gauti gydytojų specialistų paslaugas, reikia turėti bendrosios praktikos gydytojo siuntimą. Bendrosios praktikos gydytoją reikėtų įspėti, kad norite būti gydomas kaip valstybinio sektoriaus pacientas. Dauguma gydytojų specialistų dirba ir valstybiniame sveikatos priežiūros sektoriuje, ir privačiai, todėl konsultuojantis privačiai, paslaugos bus teikiamos ne pagal ES reglamentus.

Neatidėliotino dantų gydymo paslaugos, t. y. skausmo malšinimas, teikiamos gydymo įstaigose, sudariusiose sutartis su kompetentingąja įstaiga.

Otorinolaringologo ir okulisto paslaugos pagal ES reglamentus teikiamos nemokamai. Kreiptis reikėtų į Sveikatos ir vaikų departamento teritorinį padalinį.

Kompensuojamuosius vaistus turi paskirti bendrosios praktikos gydytojas, priklausantis GMS sistemai. Išrašomas specialios formos receptas, pagal kurį vaistininkas išduoda kompensuojamuosius vaistus.

Dėl neatidėliotinos medicinos pagalbos galima kreiptis tiesiai tiek į gydytoją specialistą, tiek į ligoninę. Greitosios medicinos pagalbos paslaugos tokiu atveju taip pat teikiamos nemokamai.

Stacionarinio gydymo paslaugas galima gauti tik pateikus – bendrosios praktikos gydytojo arba gydytojo specialisto siuntimą.

Prireikus greitosios medicinos pagalbos paslaugų dėl ūmios ligos, reikia skambinti telefonais 999 arba 112.

Jei į Airiją emigruojama:

Airijoje veikia valstybinė sveikatos draudimo sistema, tačiau didelė dalis žmonių draudžiasi privačiu draudimu (informaciją apie privataus sveikatos draudimo kompanijas galima rasti šiuose puslapiuose: www.vhi.ie; www.bupa.ie ir www.vivas.ie)

Sveikatos apsaugos sistema Airijoje gerai išplėtota. Šioje šalyje teisė į nemokamas sveikatos priežiūros paslaugas suteikta ir turintiems medicininę kortelę (*a Medical Card*) žmonėms, ir jos neturintiems. Asmenims, turintiems medicininę kortelę, suteikiama teisė į visas nemokamas sveikatos priežiūros paslaugas, o jos neturintiems – į dalį šių paslaugų.

ES piliečiai, gyvenantys Airijoje, bet turintys medicininį draudimą kitoje ES šalyje, automatiškai įgyja medicininę kortelę, kaip ir žmonės, ieškančys darbo Airijoje. Kitais atvejais medicininę kortelę suteikiama pagal gaunamas pajamas ir kitus kriterijus.

Turintiems medicininę kortelę suteikiama teisė į nemokamas bendrosios praktikos gydytojo paslaugas (*GP services*), vaistų paskyrimą, viešosios ligoninės paslaugas, odontologijos, akių ir klausos priežiūros paslaugas, motinystės ir kūdikio sveikatos priežiūros paslaugas ir kt.

Neturintys medicininės kortelės turi teisę į nemokamas viešosios ligoninės paslaugas, tačiau gali tekti sumokėti už apsilankymą pas gydytoją ar gydymąsi. Taip pat jie turi teisę į dotuojamus paskiriamus vaistus ir preparatus, nemokamą motinystės ir kūdikio sveikatos priežiūrą, į kai kurias dotuojamas bendruomenines ir asmenis socialines paslaugas.

Vaistinės Airijoje dažniausiai dirba nuo 9 iki 18 val. nuo pirmadienio iki šeštadienio (paprastai ilgiau dirbama ketvirtadieniais ir penktadieniais) ir kartais sekmadienio rytais arba popietėmis. Nemažai vaistinių dirba iki 21–22 val. darbo dienomis, o kai kurios – net sekmadieniais ir per atostogas. Šalyje yra ir visą parą dirbančių vaistinių.

JUNGTINĖ KARALYSTĖ

Darbo ir pensijų skyrius (*Department for Work and Pensions*) – tai kompetentingoji įstaiga, į kurią reikėtų kreiptis visais sveikatos draudimo klausimais.

Jungtinės Karalystės valstybinio sveikatos draudimo sistema (Nacionaline sveikatos tarnyba – *National Health Service*) finansuojama iš bendrų mokesčių. Atskirai už sveikatos draudimą mokėti nereikia. Būdami ES piliečiais lietuviai gali šia sistema naudotis lygiomis teisėmis su britais.

Jungtinėje Karalystėje būdingi regioniniai sveikatos ir socialinės apsaugos skirtumai, taigi vienoje Anglijos grafystėje galiojančios sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sąlygos gali skirtis nuo kitos grafystės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sąlygų. Atsižvelgiant į tokią šalies specifiką, dėl informacijos apie sveikatos priežiūrą reikėtų kreipti į vietos savivaldybę.

Valstybinis sveikatos draudimas apmoka gydymą ligoninėje, apsilankymus pas šeimos gydytoją ir kitus specialistus, su kuriais yra sudarytos sutartys. Asmenys gali laisvai pasirinkti savo šeimos gydytoją, stomatologą, okulistą ar farmacininką, turinčius kontraktus su Nacionaline sveikatos tarnyba.

Pacientai moka už medicininius preparatus, perkamus pagal receptus, nors beveik 80 procentų gaunama nemokamai, nes mokesčiai už vaistus netaikomas mažas pajamas turintiems žmonėms, vaikams, nėsščiosioms, pensininkams ir kai kurioms kitoms žmonių grupėms. Nacionalinė sveikatos tarnyba yra numačiusi mokesčių už odontologijos paslaugas, tačiau mažas pajamas turintys pacientai gydomi nemokamai, taip pat nėsščiosios, vaikai ir jaunimas iki 18 metų amžiaus. Klinikinis gydymas taip pat nemokamas.

Norint gauti sveikatos priežiūros paslaugas, Jungtinėje Karalystėje galima naudotis ir privataus medicinos draudimo paslaugomis.

VAISTAI

Gydytojo išrašytus vaistus galima įsigyti kiekvienoje vaistinėje, kartu su receptu pateikus savo **Europos sveikatos draudimo kortelę** bei asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą. Siuntimą į ligoninę išduoda gydantis gydytojas. Prireikus neatidėliotinos pagalbos, galima kreiptis į ligoninę, priklausančią valstybinei sveikatos draudimo sistemai. Būtinoji medicinos pagalba – nemokama.

Priemoka už medikamentą siekia apie **6,50** svaro sterlingų. Išimtys taikomos vyresniems nei 60 metų asmenims, asmenims iki 18 metų ir nėščiosioms.

Už dantų gydymą (odontologijos paslaugas) paciento priemoka gali sudaryti 80 proc. visos kainos (išimtys taikomos nėščiosioms, vaikams iki 16 metų, studentams iki 18 metų).

Prireikus greitosios medicinos pagalbos dėl ūmios ligos, reikia skambinti telefonais 999 arba 112.

ISPANIJA

Kompetentingosios įstaigos Ispanijoje yra Socialinių reikalų ir darbo ministerija bei Sveikatos ir paslaugų departamentas (*Dirección General del Sistema Nacional de Salud y Alta Inspección*).

ES šalies narės piliečiui, kuriam prireikia skubiosios medicinos pagalbos, ligoninės priimamajame reikėtų pateikti Europos sveikatos draudimo kortelę arba ją pakeičiantį sertifikatą.

Susirgus galima kreiptis tiesiai į:

- ✓ neatidėliotinos pagalbos skyrius (*Servicio de Urgencias*);
- ✓ pacientų priimamuosius (*consultorio, ambulatorio*);
- ✓ sveikatos centrus (*centro de salud*);
- ✓ ligonines (*hospital*), priklausančias valstybinei sveikatos sistemai (*Sistema Nacional de Salud*).

Informaciją apie paslaugų teikėjus, priklausančius valstybinei sveikatos sistemai, galima gauti Valstybinio socialinės apsaugos instituto (*Instituto Nacional de la Seguridad Social*, Padre Damian, 4 Madrid 16, Spain, tel. 0034 91 568 83 00, faksas 0034 91 563 29 08 / 3027 / 2085) teritoriniuose padaliniuose arba teritoriniuose sveikatos skyriuose (*Consejerias Sanitarias, Servicios Regionales de Salud*).

Kreipiantis į gydytoją reikėtų atkreipti dėmesį, kuriomis valandomis gydytojas dirba kaip valstybinio sveikatos apsaugos sektoriaus specialistas, o kuriomis gydo privačiai. Patartina gydytoją išpėti, kad reikalinga ES reglamentais nustatyta medicinos pagalba. Labiausiai turistų lankomose vietovėse daugelis gydytojų teikia medicinos paslaugas privačiai, už kurias reikia mokėti visą kainą, o sveikatos priežiūros paslaugų išlaidos nėra kompensuojamos.

Prareikrus kreiptis į gydytoją specialistą ar stacionarinio gydymo, reikalingas bendrosios praktikos gydytojo siuntimas. Esant skubiam reikalui, galima kreiptis tiesiai į ligoninę. Reikėtų prašyti paguldyti į bendrąją palatą, nes kitu atveju bus manoma, kad gydymasi privačiai.

Greitosios medicinos pagalbos transportavimo paslaugos yra nemokamos, jei jos būtinos ir paskirtos gydytojo. Greitosios medicinos pagalbos telefono numeris – 112.

Kompensuojamuosius vaistus turi skirti bendrosios praktikos gydytojas, priklausantis valstybinei sveikatos sistemai. Jei nehospitalizuotiems pacientams būtini vaistiniai preparatai, jie turi sumokėti priemoną, kuri dažniausiai sudaro 40 procentų recepte nurodytos kainos. Už kitas oficialiai išrašytas terapines priemones mokama 10 procentų priemonka, bet ne didesnė kaip 2,64 euro, taikoma tam tikroms terapinių priemonių grupėms.

Dantų gydymas visais atvejais yra mokamas, pacientas turi pats padengti išlaidas. Jei tektų gydytis dantis, patartina išsaugoti detalizuotą sąskaitą, receptą bei čekius už gydymą ar skirtus vaistus.

Ligonių kasa Lietuvoje nustatys, ar patirtos išlaidos gali būti kompensuojamos ir kokia jų dalis bus apmokėta.

Už sveikatos apsaugą Ispanijoje yra atsakingas sveikatos priežiūros centras INGESA. Visi žmonės, dirbantys ir gyvenantys Ispanijoje, nepriklausomai nuo jų pilietybės, draudžiami valstybiniu sveikatos draudimu. Norint apsidrausti, reikia prisiregistruoti artimiausioje savivaldybėje ir, gavus pažymą, kreiptis į Socialinio draudimo skyrių (www.seg-social.es), kur išduodamos socialinio draudimo kortelės ir suteikiamas numeris, pagal kurį išduodamas sveikatos pažymėjimas. Dėl nemokamos sveikatos draudimo kortelės išdavimo reikia kreiptis į artimiausią sveikatos priežiūros centro INGESA skyrių.

Asmenims, nemokantiems socialinio draudimo įmokų, gali būti taikomi tam tikri apribojimai lankantis pas gydytoją, pavyzdžiui, gali būti neišrašomi tam tikri vaistai.

Daugiau informacijos galima gauti INSS (Nacionalinis socialinės apsaugos institutas, Padre Damian 4-6 28036 Madrid, tel. 915 688 300, www.seg-social.es) ar INGESA (Instituto Nacional de Gestion Sanitaria, Alcalá 56 28071 Madrid, tel. 913 380 365, www.ingesa.msc.es).

VOKIETIJA

MEDICINOS PASLAUGOS

Prireikus medicinos pagalbos, reikia kreiptis į gydytoją, sudariusį sutartį su ligonių kasa, ir pateikti asmens dokumentą bei dokumentus, patvirtinančius draustumą. Galima pasirinkti vieną iš šių Vokietijos ligonių kasų, kuriai tarpininkaujant gydysitės:

- ✓ AOK (*Allgemeine Ortskrankenkassen*) – teritorinės ligonių kasos;
- ✓ BKK (*Betriebskrankenkassen*) – įmonių ligonių kasos;
- ✓ BEK, DAK, TK (*Ersatzkassen*) – pakaitinės ligonių kasos;
- ✓ IKK (*Innungskrankenkassen*) – gildijų ligonių kasos, *Bundesnappsschaft* – federalinė kalnakasių draudimo įstaiga;

- ✓ įvairūs žemės ūkio draudimo fondai;
- ✓ *See-Krakenkasse* – jūrininkų ligonių kasa.

Gydytojo paskirtus vaistus pagal išduotą receptą galima įsigyti bet kurioje vaistinėje.

Prireikus gydymo ligoninėje, tuo pasirūpina asmenį gydantis gydytojas. Esant skubiam atvejui, galima vykti tiesiai į ligoninę, kurioje reikės pateikti draustumą patvirtinančius dokumentus. Ligoninė susisieks su jūsų pasirinkta Vokietijos ligonių kasa dėl gydymo išlaidų apmokėjimo. **Bendrasis pagalbos telefono numeris – 112.**

Pacientas privalo sumokėti už sveikatos priežiūros paslaugas, įskaitant dantų gydymą:

- ✓ 10 eurų mokestis mokamas kiekvienam gydytojui ar odontologui kas ketvirtį (visada pasiimkite čekį!);
- ✓ pasirinkus kitą gydytoją, dar kartą mokesčio mokėti nereikia;
- ✓ gydytojas neišduoda siuntimo gydytis pas odontologą.

Terapijos priemonės:

- ✓ reikia sumokėti 10 procentų visų išlaidų, taip pat 10 eurų už kiekvieną receptą.

Vaistai ir tvarsliaiva:

- ✓ reikia sumokėti 10 procentų visų išlaidų, taip pat mažiausiai 5 eurų priemoką, bet ne didesnę nei visa kaina;
- ✓ priemoka neturi viršyti 10 eurų.

Gydymas ligoninėje:

- ✓ 10 eurų per dieną už ne daugiau kaip 28 dienas per metus;
- ✓ nėra jokių priemokų už paslaugas pasirinkimą.

IŠLAIDŲ KOMPENSAVIMAS

Jei vis dėlto visas išlaidas turėjote padengti patys, išsaugokite detalizuotą sąskaitą ir čekį už gydymą, kuriame turi būti atskirai išvardytos visos suteiktos paslaugos. Dėl išlaidų kompensavimo reikėtų kreiptis į Lietuvos teritorinę ligonių kasą pagal gyvenamąją vietą.

Išvykus gyventi į Vokietiją reikėtų atsiminti, kad sveikatos draudimas Vokietijoje yra privalomas. Jei neturite sveikatos draudimo Lietuvoje, jums reikės apsidrausti Vokietijos ligonių kasoje. Ligonų kasą galima išsirinkti pačiam, tačiau pagrindinė ligonių kasa yra valstybinė AOK (*Allgemeine Ortskrankenkasse*). Norint įsigyti draudimą reikia kreiptis į vietinį AOK skyrių. Sveikatos draudimas kainuoja apie 50 eurų per mėnesį.

JUNGTINĖS AMERIKOS VALSTIJOS (JAV)

Lietuvos Respublika neturi jokių sutarčių dėl sveikatos draudimo, todėl visi, laikinai vykstantys į JAV, turi draustis sveikatos draudimu privačiose draudimo kompanijose.

Dauguma JAV gyventojų naudojami privačiu sveikatos draudimu. Medicininę pagalbą JAV vyriausybė finansuoja 65 metų amžiaus ir vyresniems asmenims bei neturtingiems.

Kiekvienoje JAV valstijoje galioja skirtinga sveikatos priežiūros teikimo tvarka, todėl dėl informacijos suteikimo reikėtų kreiptis į atitinkamos valstijos tarnybas.

JAV sistema remiasi nuostata, kad valstybei per brangu finansuoti piliečių gydymo išlaidas, todėl sveikatos priežiūros paslaugos finansuojamos minimaliai. Už paslaugas kiekvienas žmogus sumoka pats arba jas padengia privačios draudimo bendrovės. Atskiroms socialinėms asmenų grupėms taikomos paramos programos.

PSICHOLOGO PATARIMAI

- ✓ **Praneškite.** Informuokite vaiką apie savo sprendimą išvykti iš karto, kai tik nutarsite. Neatidėliokite pokalbio. Kuo anksčiau pasakysite vaikui apie savo sprendimą išvykti, tuo daugiau laiko turėsite aptarti su vaiku jam kylančius klausimus.

- ✓ **Kalbėkitės.** Aptarkite su vaiku būsimus gyvenimo pasikeitimus – pažiūrėkite žemėlapyje, kur gyvensite, paaiškinkite, ką žinote apie būsimus namus, mokyklą, gyvenamą aplinką, tarkitės, kada geriau persikelti, atsižvelgiant į mokslo, šeimos ir socialinius poreikius.
- ✓ **Padėkite išreikšti jausmus.** Išvykimas į kitą šalį yra jaudinantis ir džiugus įvykis, tačiau nepamirškite, kad tuo pat metu tai yra vaiką gąsdinantis ir keliantis nerimą pasikeitimas. Padėkite vaikui kalbėti ir išreikšti įvairius jausmus, kylančius dėl išvykimo. Skatinkite vaiką kalbėti apie tai, kaip jis įsivaizduoja būsimą mokyklą, draugus, mokytojus, dėl ko jaudinasi, ko bijo ir ko tikisi.
- ✓ **Skatinkite vaiką pasiruošti.** Paskatinkite vaiką paskaityti apie šalį, į kurią vykstate, pažiūrėti filmų tos šalies kalba, sužinoti daugiau apie jos kultūrą, gyvenimo būdą.
- ✓ **Padėkite atsisveikinti.** Supraskite, kad vaikui yra nelengva pakeisti mokyklą ir išsiskirti su draugais. Mokyklinio amžiaus vaikai išgyveną liūdesį ir praradimą išsiskirdami su jiemis svarbiais žmonėmis, įprastu gyvenimu, namais. Padėkite vaikui atsisveikinti su jam brangiais žmonėmis – seneliais, mokytojais, draugais, krikšto tėvais. Atsisveikinti su naminiiais gyvūnais vaikui taip pat labai svarbu.
- ✓ **Skatinkite ir padėkite vaikui išlaikyti ryšį.** Aptarkite kartu, kaip jis palaikys ryšį su Lietuvoje likusiais svarbiais žmonėmis – ar galės jiems paskambinti, kaip dažnai, ar turės galimybę rašyti elektroninius laiškus, naudotis internetinėmis pokalbio svetainėmis, ar galės grįžti per atostogas į Lietuvą ir kur tada apsisistos, ar galės jo draugai kada nors pasisvečiuoti.
- ✓ **Paimkite „atminimus“.** Leiskite vaikui pačiam susikrauti jam reikalingus daiktus. Leiskite ir paskatinkite vaiką pasiimti jam svarbius daiktus, „atminimus“, kurie jam padės išlaikyti ryšį su

svarbiais žmonėmis ir tėvyne, – nuotraukas, žaisliukus, ypatingą prasmę turinčius daiktus, kurie kartais suaugusiems atrodo nereikšmingi ir nereikalingi.

- ✓ **Leiskite apsiprasti.** Atvykus į naują vietą leiskite vaikui kurį laiką apsiprasti su naujais namais, kiemu, aplinka. Kartu apeikite rajoną, susipažinkite su parduotuvėmis, įstaigomis, transportu ir t.t. Neskubėkite kelti vaikui naujų ir įprastų reikalavimų. Jam gali būti nedrašu atlikti iki tol įprastus darbus, pvz., nueiti į parduotuvę ar išnešti šiukšles.
- ✓ **„Į mokyklą kartu“.** Prieš „eidami“ į mokyklą, surinkite kaip galima daugiau ir įvairesnės informacijos apie mokyklą, kurią lankys jūsų vaikas. Daugumos mokyklų tinklalapiuose galima sužinoti apie mokyklos tvarką, šventes, pasiekimus, paskaityti moksleivių ir tėvų atsiliepimus, susipažinti su įvairias būsimos mokyklos gyvenimo aspektais. Darykite tai kartu su vaiku. Jam svarbu, kad jūs domitės, jis gali užduoti klausimus, kuriuos jūs vėliau galėsite užduoti mokyklos administracijai ar mokytojams. Susitikite su administracijos atstovais ir aptarkite, kaip mokykla padės jūsų vaikui adaptuotis ir integruotis šioje mokykloje, kokios yra elgesio taisyklės, ką daryti, jei vaiką skriaus, kaip sužinosite, kaip jam sekasi, kokia yra įvertinimo sistema, kaip ir su kuo susisiekti esant skubiam reikalui. Aktyviai domėkitės, kaip vaikui sekasi mokykloje, – pasikalbėkite ne tik apie pažymius, bet ir apie draugus, kuriuos jis sutiko, ar „priešus“, jei tokių būtų. Nevenkite ir nedelskite nueiti į mokyklą patys, jei matote, kad jūsų vaikas nelaimingas, nenoriai eina į ją, vengia apie tai šnekėti. Svarbu rasti pagalbą kuo greičiau.
- ✓ **Padėkite integruotis.** Nuvykę padėkite vaikui kaip galima greičiau integruotis į bendruomenę. Jei jūs esate tikinti šeima, įsitraukite į bažnytinę veiklą, jei vaikas lankė futbolą, dailę ar muziką Lietuvoje, padėkite jam rasti futbolo, dailės ar muzikos

būrelį. Bendruomeninė veikla leidžia sutikti įvairesnių žmonių ir susirasti naujų draugų.

- ✓ **Planuokite šeimos laiką kartu.** Nepaisant, kad, nuvykę į naują šalį jūs patys turėsite naujų rūpesčių dėl darbo, gyvenimo sąlygų, naujų reikalavimų ir pan., raskite laiko pabūti visi kartu, ką nors kartu veikti – pasivaikščioti, pietauti sekmadieniais, nueiti į kiną ir pan.
- ✓ **Adaptacijai reikia laiko.** Turite žinoti, kad priprasti prie naujų namų, mokyklos, susirasti naujų draugų vaikams, ypač paaugliams, nėra lengva. Būkite atidūs vaiko nuotaikos ir elgesio pasikeitimams, paskatinkite vaiką pasidalyti rūpesčiais, patarkite, kaip spręsti kylančius sunkumus, padėkite patys, jei vaikas vienas negali susitvarkyti, – esant reikalui pakalbėkite su mokytojais, mokyklos psichologais, administracija.
- ✓ **Būkite pasiruošę sulaukti netikėtų reakcijų** – pykčio protrūkių, liūdesio ir apatijos, neigimo ir pasipriešinimo. Paaugliai dažnai priešinasi bet kokiam pasikeitimui. Susilaikykite nuo „papirkinėjimo“ ar grasinimų, tačiau nubrėžkite ir išlaikykite aiškias elgesio ribas.

Svarbiausia vaikui – jūsų meilė, supratimas ir palaikymas. Būkite kantrūs. Jums visiems tai nelengvas adaptacijos laikas, reikalaujantis tarpusavio supratimo, palaikymo ir atidos. Vaikas turi žinoti, kad jums rūpi ir jūs rasite laiko išklaudyti jo bėdas ir džiaugsmus.

KĄ REIKIA ŽINOTI, GRĮŽUS SU VAIKAIS Į LIETUVĄ PO ILGESNIO GYVENIMO UŽSIENYJE

PRIĖMIMAS Į MOKYKLĄ

Grįžus į Lietuvą ir norint tęsti mokymąsi vidurinėje mokykloje, reikėtų:

1. Kreiptis į mokyklos administraciją su prašymu priimti vaiką tęsti mokymąsi pagal atitinkamą programą.

2. Užsienyje išeitą pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programos dalį vertina mokykla, į kurią kreipėsi mokinys, pageidaujantis tęsti mokymąsi. Vertinimui atlikti gali prireikti pokalbio su vaiku, kurio metu išsiaiškinama, ar užsienyje įgytos žinios atitinka tam tikros programos reikalavimus. Esant kai kurių dalykų programų skirtumams, mokyklos vadovybė, atsižvelgusi į mokinio pageidavimus, numato būdus ir formas atsilikimui likviduoti ir atsiskaityti.

Vaikams, atvykusiems ar grįžusiems gyventi į Lietuvą, nemokantiems lietuvių kalbos ir norintiems tęsti mokymąsi bendrojo lavinimo mokyklose, sudaroma galimybė mokytis lietuvių kalbos ir pasirengti mokytis pagal pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programas lankant išlyginamąją klasę ar mobiliąją grupę. Išlyginamosios klasės ar išlyginamosios mobiliosios grupės vienoje iš savivaldybės mokyklų komplektuojamos steigėjo sprendimu. Nemokantys lietuvių kalbos mokiniai, pageidaujantys mokytis lietuvių kalbos išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje, mokyklos vadovui turi pateikti prašymą. Prašymą už vaiką iki 14 metų pateikia vienas iš tėvų (globėjų), 14–16 metų vaikas turi turėti vieno iš tėvų (rūpintojų) raštišką sutikimą. Lietuvių kalbos mokymui išlyginamojoje klasėje skiriama nuo 20 iki 25 valandų per savaitę, o mokslo metus išlyginamojoje klasėje pradėjus nuo spalio–lapkričio mėnesio, lietuvių kalbos mokymui skiriama iki 28 valandų per savaitę. Antrąjį mokslo metų pusmetį į lie-

tuvių kalbos ugdymo programą įtraukiamos Lietuvos istorijos, Lietuvos geografijos, pilietinio ugdymo temos, mokiniai supažindinami su bendrojo lavinimo dalykų terminais lietuvių kalba.

Jei vaikas, grįžęs į Lietuvą, nori tęsti mokslus bendrojo lavinimo mokykloje ir jis moka lietuvių kalbą, išlyginamosios klasės lankyti nereikia. Tokį vaiką bendrojo lavinimo mokykla privalo priimti.

PSICHOLOGO PATARIMAI

Grįžę į Lietuvą po ilgesio gyvenimo užsienyje:

- ✓ **Pasirūpinkite mokykla.** Aptarkite su vaiku jo būsimą mokymąsi Lietuvoje. Jei vaikas išvyko lankydamas mokyklą, išsiaiškinkite galimybes jam grįžti į tą pačią klasę. Jei mokyklą pradėjo lankyti užsienyje, paaiškinkite, kaip gali skirtis mokykla, mokymosi procesas, vertinimas.
- ✓ **Suteikite vaikui pagalbą,** kad galėtų pasiruošti ir grįžti į tą pačią klasę. Gali reikėti papildomo mokymosi, padaršinimo, paskatinimo ar papildomų pamokų.
- ✓ **Domėkitės, kaip sekasi vaikui** mokykloje, su draugais, su mokytojais. Vaikas, grįžęs po ilgo nebuvimo, bendraamžių gali būti sutiktas ir labai draugiškai, ir priešiška, pavydžiai. Padėkite jam apsisaugoti nuo patyčių pavojaus.
- ✓ **Paruoškite vaiką galimiems netikėtiems pasikeitimams.** Kai kurie vaikai labai ilgisi Lietuvos, savo senų namų, draugų, mokyklos ir svajoja grįžti. Aptarkite su jais galimus nusivylimus – draugai gali būti nutolę ir susiradę naujų bičiulių, mokytojai pasikeitę, namai pasirodyti nebe tokie mieli, kaip svajonėse.
- ✓ **Nesmerkite ir negėdinkite vaiko,** jei jis nenori grįžti į Lietuvą. Kai kurie vaikai sako nenorintys grįžti namo, nes jiems patiko gyventi užsienyje. Jie nenori prarasti draugų, jaučiasi ne-

jaukiai senojoje mokykloje, ilgisi buvusio gyvenimo. Padėkite jiems pamatyti ir patirti naujus malonius dalykus tėvynėje, pasidalykite tuo, kas jums vertinga ir svarbu, dėl ko jūs grįžote.

- ✓ **Skatinkite ir padėkite vaikui palaikyti ryšį** su draugais, likusiais užsienyje.
- ✓ **Padėkite vaikui susirasti jį dominančią laisvalaikio veiklą** – klubą, būrelį, studiją.
- ✓ **Leiskite pasikviesti draugų į namus.** Padėkite vaikui pasiruošti susitikimui su senais draugais. Svarbu, kad jis suprastų, jog jo paties čia ilgai nebuvo ir draugai be jo turėjo visokių nuotykių ir išgyvenimų, kad reikės laiko, kol jis vėl jausis višateisis ir lygiavertis draugų tarpe.
- ✓ **Kalbėkitės su vaiku** apie tai, kaip jis jaučiasi. Nebijokite išgirsti neigiamų jausmų, neišsigąškite, kad vaikui pikta ar liūdna, ar baisu, ar jis nekenčia ko nors. Padėkite tokius jausmus tinkamai išreikšti, pagelbėkite įveikti baimes ir sunkumus. Nenuvertinkite vaikiškų rūpesčių – jiems reikia pagalbos ir laiko, kad priimtų pokyčius.

Tikimės, kad leidinyje pateikta informacija palengvins rūpesčius emigruojančioms ar laikinai į užsienio valstybes išvykstančioms šeimoms.